

Розділ 3 ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕОРІЇ ТА ОСВІТНЬОЇ ПРАКТИКИ

CHAPTER 3 HISTORY OF DEVELOPMENT OF PEDAGOGICAL THEORY AND EDUCATIONAL PRACTICE

УДК 373.2.011.3-051:37.091.4

DOI: 10.31376/2410-0897-2025-3-59-249-256

ПРОФЕСІЯ ВИХОВАТЕЛЯ: ВІД ФРЕБЕЛЯ ДО СУЧАСНОГО СТАНДАРТУ

Рудницька-Юрійчук Ірина Романівна

кандидат педагогічних наук, асистент кафедри педагогіки і психології дошкільної та спеціальної освіти

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

e-mail: i.rudnytska-iuriichuk@chnu.edu.ua

ORCID ID: 0000-0003-0876-7751

У статті проаналізовано генезу та еволюцію професії вихователя, простежено ключові етапи її становлення – від філософського обґрунтування до інституціоналізації в умовах державної системи. Дослідження акцентує увагу на фундаційній ролі Фрідріха Фребеля та його моделі «Дитячий садок» (Kindergarten) (1840 р.), яка вперше визначила дошкільний вік як самоцінний етап. Розкрито сутність гуманістичної парадигми «вихователя-садівника», що змінила роль дорослого з авторитарного «скульптора» на «дбайливого провідника», який створює умови для саморозвитку дитини через гру та використання «Дарів» (Spielgaben). Визначено перші професійні вимоги до фахівця (моральні, естетичні, дидактичні) та показано, як Фребелівські курси (включно з Київським Фребелівським жіночим інститутом) заклали основи систематичної підготовки кадрів та надали професії академічної легітимності. У роботі простежено кардинальну трансформацію професії в радянський період. Доведено, що масове розширення мережі дитячих закладів було спричинене соціально-економічною необхідністю (забезпечення жіночої праці), що зумовило заміну фребелівської ідеї «вільного розвитку» на функцію ідеологічного провідника та організатора колективу. Проаналізовано уніфіковану радянську систему підготовки кадрів, яка забезпечила масовість, але підпорядкувала професію жорсткій стандартизації та програмовому навчанню. Стаття підкреслює, що сучасний професійний стандарт, попри історичні трансформації, продовжує спиратися на ключові фребелівські принципи, підтверджуючи історичну значущість його внеску.

Ключові слова: вихователь-садівник, генеза професії, Дари Фребеля (Spielgaben), Дитячий садок (Kindergarten), професіоналізація, радянська дошкільна освіта, Фрідріх Фребель.

Постановка проблеми. Професія вихователя дошкільного закладу є критично важливою для соціально-економічного функціонування суспільства та формування особистості, однак її професійна ідентичність історично зазнавала кардинальних і часто суперечливих змін. Історико-педагогічні дослідження недостатньо повно розкривають глибину цього розриву: між гуманістичною парадигмою Фрідріха Фребеля (орієнтація на вільний розвиток та індивідуальність), де вихователь був моральним провідником, та функціонально-ідеологічною моделлю радянського періоду, де фахівець був передусім виконавцем державної програми. Як наслідок, сучасні стандарти професії часто успадковують дисбаланс між високими вимогами та невизначеним соціальним статусом, а також еклектично поєднують принципи «садівника» із залишками уніфікованого підходу. Актуальність дослідження полягає в необхідності комплексного осмислення цієї історичної еволюції для визначення справжніх витоків та викликів, які стоять перед професією вихователя у XXI столітті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує, що питання генези професії вихователя набуває нового осмислення. Дослідники умовно поділяють праці на кілька груп, що відповідають історичним етапам.

Перша група досліджень (наприклад, праці З. Борисова, Н. Воропай, Д. Ніколенко, Л. Петухова, Prof. Tina Bruce, Dr. Sacha Powell, Helen Tovey, Dr. Jane Read та ін.) зосереджує увагу на теоретичних витоках професії. Ці праці реінтерпретують ідеї Фрідріха Фребеля та його ідейних попередників (Ян Амос Коменський, Йоганн Генріх Песталоцці) та послідовників (Марія Монтессорі, Рудольф Штайнер). Сучасні науковці підкреслюють роль метафори «вихователя-садівника» як основи для гуманістичної парадигми і

детально аналізують інституціоналізацію перших курсів підготовки.

Водночас окремих блок досліджень (зокрема, праці Л. Батліної, З. Борисова, В. Кузьменко, Ж. Чуйкової, Н. Черепаня, а також історичні огляди педагогіки, зокрема А. Макаренка та ін.) акцентує на суперечливій трансформації цієї моделі в умовах ХХ століття. Ці публікації аналізують, як державна політика та ідеологічні вимоги СРСР вплинули на уніфікацію змісту та кадрової підготовки.

Третя група публікацій (І. Бех, А. Богуш, Н. Гавриш, В. Кремень, U. Heiland / J. E. Johansson, D. Castner, Puntarelli, McNair та ін.) присвячена сучасній проблематиці. Ці праці фокусуються на формуванні нового професійного стандарту та пошуку ефективних шляхів подолання історичного дисбалансу між функціоналом і соціальним статусом фахівця.

Незважаючи на ґрунтовність наявних робіт, комплексний аналіз, який би системно простежив еволюцію професійної місії вихователя на контрасті трьох ключових історичних епох (Фребель – СРСР – Сучасність) залишається нерозкритим, що й визначає актуальність цієї статті.

Мета статті – здійснити комплексний історико-педагогічний аналіз генезису професії вихователя, простеживши ключові етапи її становлення: від гуманістичних принципів Фрідріха Фребеля та інституціоналізації підготовки кадрів до трансформації ролі вихователя в умовах радянської ідеології та визначення її спадщини в контексті сучасних професійних стандартів.

Виклад основного матеріалу. Створення Фрідріхом Фребелем (Friedrich Fröbel, 1782–1852) першої систематичної моделі дошкільного закладу під назвою «Дитячий садок» (*Kindergarten*) у 1840 році стало ключовим моментом у генезі професії вихователя. Ця подія ознаменувала перехід від несистематичного домашнього догляду та елементарного навчання до цілісної педагогічної системи, заснованої на розумінні дитини як особистості, що розвивається.

Теоретичний фундамент цієї системи закладено в його основній праці «Виховання людини» (*Die Menschenenerziehung*, 1826) [1]. У ній Фребель уперше визначив, що дошкільний вік є самоцінним етапом, а не лише підготовкою до школи. Згідно з його концепцією, вихователь отримав педагогічно обґрунтовану місію, спрямовану на підтримку внутрішнього розвитку дитини. Саме ця праця заклала теоретичний фундамент для створення перших професійних стандартів та курсів підготовки вихователів, що вивело діяльність з дошкільниками зі сфери догляду в площину професійної педагогіки.

Центральною та найбільш впливовою ідеєю в педагогіці Фрідріха Фребеля є метафора «вихователя-садівника» (*Gärtner*). Ця концепція, відображена у самій назві *Kindergarten*, принципово змінила розуміння ролі дорослого у вихованні, започаткувавши гуманістичну парадигму дошкільної освіти.

Роль вихователя порівнюється з роллю садівника: на противагу панівному на той час авторитарному підходу, де педагог виступав у ролі «скульптора», що формує дитину ззовні, Фребель стверджував: Вихователь не ліпить дитину, а дбайливо спрямовує її природний, внутрішньо закладений розвиток, подібно до того, як садівник плекає рослину [1]. Він не створює нове, а доглядає за тим, що закладено природою (дитиною-«квіткою»). Його головне завдання – сприяти природному розкриттю внутрішнього потенціалу дитини, створюючи для цього сприятливі умови (світло, простір, матеріали), але не втручаючися в сам процес росту.

Цей перехід від функції няні до професії вихователя супроводжувався формулюванням перших професійних вимог до фахівця, які заклали фундамент сучасної професіограми. Відповідно, професійна місія вимагала кардинальної зміни підходу, що включав:

1. Створення сприятливого середовища: основне завдання вихователя – це організація розвивального простору («саду»), що спонукає дитину до самостійної діяльності та пізнання.
2. Роль спостерігача: вихователь має бути чуйним спостерігачем, який фіксує потреби та інтереси дитини, щоб своєчасно та ненав'язливо підтримати її внутрішню активність.
3. Методична підтримка: спрямування здійснюється через ігрові форми та використання спеціально розроблених дидактичних матеріалів – «Дарів» (*Spielgaben*) [2], які є інструментами для саморозкриття.

У контексті цих вимог вихователь виступає як провідник і наставник, який має бути «мислячою» і «свідомою» особистістю. Згідно з Ф. Фребелем, «Тільки мислячі мають навчати та викладати» (*Nur Denkende sollen lehren und unterrichten*) [1]. Його місія охоплює функції керування самодіяльністю (надання можливості для самовиявлення та самостійної гри) і поєднання дії зі словом. Він є постачальником матеріалів – «Дарунків», які є посередниками між внутрішнім світом дитини та зовнішнім світом природи, допомагаючи пізнати єдність усього суцього [1].

Фребель вважав, що вихователь має бути не просто наглядцем, а моральним і духовним провідником. Тому ключові вимоги до фахівця включали:

1. Морально-особистісні якості: висока моральність, емпатія, безмежна любов до дітей та внутрішня духовна зрілість. Ці якості розглядалися як необхідна умова для наслідування дітьми.

2. Природнича та естетична компетентність: знання природи та вміння використовувати її як основний навчальний матеріал. Вихователь мав бути «садівником», здатним створювати естетично привабливе й гармонійне середовище.

3. Дидактична компетентність: обов'язковим було глибоке розуміння та вміння застосовувати «Дари Фребеля» (*Spielgaben*) – спеціальні дидактичні матеріали (м'ячі, куби, циліндри), та «Заняття» (*Beschäftigungen*). Володіння цими інструментами перетворювало догляд на педагогічно спрямований процес розвитку відчуттів, мислення та моторики.

Саме інтеграція моральних, природничих та дидактичних вимог вивела роботу з дошкільниками зі сфери побутового обслуговування в площину професійної педагогіки.

Справжня професіоналізація діяльності з дошкільниками розпочалася не лише з теоретичного обґрунтування (*Kindergarten*), а й з інституціоналізації підготовки кадрів. Запровадження Фрідріхом Фребелем та його послідовниками спеціалізованих курсів та інститутів (зокрема, в Україні – Київського Фребелівського жіночого інституту) [3; 4] – стало вирішальним кроком, що надав професії вихователя офіційного статусу та академічної легітимності. До цього часу догляд за дітьми був переважно сферою діяльності гувернанток та нянь, які не мали систематичної педагогічної освіти.

Інституціоналізація підготовки кадрів Фребелівськими закладами стала вирішальним кроком, який забезпечив комплексний розвиток професії та вивів діяльність з дошкільниками за межі інтуїтивного догляду. Насамперед відбулася систематизація знань: програми навчання для вихователок охоплювали не лише формування гуманного ставлення до дітей, але й детальну методику застосування «Дарів» [1] та «Занять» [4] Фребеля, а також основи дитячої психології та гігієни. Цей комплекс знань став основою для формалізації вимог: наявність диплома або свідоцтва про закінчення спеціалізованих курсів стала першим професійним цензом, необхідною умовою для роботи в закладі. Крім того, інституціоналізація освіти сприяла емансипації жіночої праці, оскільки сфера дошкільної освіти перетворилася на один із перших напрямків, де жінки могли здобути професійну освіту та отримати незалежну зайнятість. Такий розвиток мав значне соціальне значення, зміцнюючи ідентичність вихователя як освіченого фахівця.

Метафора «вихователя-садівника» стала філософською основою для сучасних особистісно-орієнтованих підходів (наприклад, педагогіки Монтесорі, Вальдорфської педагогіки) і залишається фундаментальною для розуміння професійної відповідальності вихователя у XXI столітті. Сучасний стандарт професії вихователя [5], попри значну еволюцію, продовжує спиратися на фребелівську ідею провідної ролі гри та створення розвивального середовища, що підкреслює історичну значущість його внеску.

Отже, можемо констатувати, що поява перших закладів підготовки вихователок стала історичною віхою, яка перетворила педагогічні ідеї на соціально визнану професію.

Проте масове впровадження дошкільної освіти в СРСР кардинально змінило ці гуманістичні принципи, підпорядкувавши професію вихователя завданням державної ідеології та індустріалізації.

Радянський період (починаючи з 1920-х років) став вирішальним для масового поширення професії вихователя та її інкорпорації в державну систему освіти. Основною рушійною силою була соціальна необхідність: забезпечення жіночої праці на виробництві вимагало створення розгалуженої мережі дитячих ясел-садків.

Проте, на відміну від фребелівської гуманістичної моделі, роль вихователя зазнала суттєвої трансформації:

1. Ідеологічна функція: вихователь став провідником комуністичної ідеології, відповідальним за формування « нової людини » та виховання колективізму – це вимагало від фахівця не лише педагогічних, а й партійних та громадянських якостей.

2. Уніфікація змісту: була запроваджена Єдина програма виховання в дитячому садку, що стандартизувала освітній процес – це забезпечило рівність, але часто призводило до авторитарності та жорсткої регламентації замість творчого розвитку.

3. Централізована підготовка: професія набула чітких кадрових рамок через створення мережі педагогічних училищ і факультетів дошкільної педагогіки – це забезпечило країну величезною кількістю кваліфікованих (за державним стандартом) фахівців, надавши професії соціальної значущості на рівні держави.

Таким чином, у радянську добу професія вихователя перетворилася на критично важливий державний інститут, ціною чого стала втрата певної автономії та індивідуально-орієнтованого підходу на користь масовості та ідеології.

На відміну від гуманістичних витоків Фребеля, де професія вихователя виникла як педагогічна ініціатива, у радянський період її масштабне розширення було спричинене перш за все соціально-економічною необхідністю.

Держава, декларуючи принцип забезпечення рівноправної участі жінок у суспільному виробництві,

зіткнулася з необхідністю вирішення питання догляду за дітьми. Це призвело до:

1. Масового охоплення та інституціоналізації: була створена розгалужена мережа дитячих ясел-садків (об'єднання ясел і садків), які функціонально звільняли матерів від постійного догляду; дошкільний заклад став критично важливим елементом інфраструктури, що підтримує економіку.

2. Кількісного стрибка в кадрах: для обслуговування масової мережі виникла потреба в сотнях тисяч фахівців; даний факт зумовив швидкий розвиток системи педагогічних училищ, які забезпечували централізовану підготовку вихователів, перетворюючи професію з елітарної / приватної на масову, державну та переважно жіночу.

3. Зміна пріоритетів: хоча педагогічні функції зберігалися, догляд і виховання дітей були підпорядковані завданням державної політики (дисципліна, колективізм).

Таким чином, соціальна необхідність виступила потужним каталізатором, який за короткий час перетворив професію вихователя на один із найбільших сегментів зайнятості у сфері соціальних послуг та освіти.

З масовим розширенням мережі дитячих закладів у СРСР кардинально змінилася і професійна ідентичність вихователя. Роль, визначена Фребелем як «садівник», який підтримує «вільний розвиток» індивідуальності, була замінена на функцію ідеологічного провідника та організатора колективу [6].

Ця трансформація була зумовлена державною потребою у формуванні «нової людини» та відбувалася за такими векторами:

1. Пріоритет ідеології: вихователь ставав носієм комуністичної моралі та принципів; головне завдання полягало у вихованні колективізму, дисципліни та готовності до суспільної праці, що відсувало індивідуальний розвиток на другий план.

2. Перехід до програмового навчання: відбувся відхід від спонтанної гри та самодіяльності на користь жорстко регламентованого, уніфікованого навчання за Єдиною програмою; вихователь став фахівцем, який повинен суворо виконувати методичні інструкції, а не творчо адаптувати середовище.

3. Авторитарність та дисципліна: педагогічний процес часто набував авторитарних рис; вихователю ставилася вимога підтримувати жорстку дисципліну та забезпечувати високий рівень керованості дитячим колективом [7].

У результаті професія набула високої виконавчої стандартизації та ідеологічної наповненості, що суттєво відрізняло її від гуманістичних європейських традицій кінця XIX – початку XX століття [8].

Для забезпечення ідеологічної та масової функції дошкільної освіти в СРСР було створено централізовану і жорстко уніфіковану систему підготовки кадрів. Ця система була радикальною відмінністю від попередньої різноманітності Фребелівських курсів та приватних ініціатив.

Формалізація професії відбувалася комплексно і включала кілька ключових напрямків. По-перше, було забезпечено створення єдиної мережі через розбудову розгалуженої системи педагогічних училищ та спеціалізованих факультетів. Головна мета полягала в масовому та швидкому насиченні дошкільної мережі кваліфікованим (за радянським стандартом) персоналом. По-друге, в основу було покладено уніфікацію змісту і методів: навчальні програми акцентували увагу на єдиності початку та жорсткій відповідності методичним вказівкам. Вихователів готували як бездоганних виконавців вимог Єдиної програми виховання в дитячому садку, що забезпечувало односторонність освітнього процесу по всій території країни. Нарешті, абсолютним пріоритетом була функціональність: система підготовки була спрямована на формування вихователя, здатного ефективно вирішувати завдання колективного виховання, дисципліни та програмового навчання. Хоча це сприяло високій керованості системи, водночас такий підхід суттєво обмежував творчу свободу та індивідуальний підхід до дитини, що було основним принципом Фребеля.

Таким чином, радянська система підготовки забезпечила професії вихователя стабільний кадровий фундамент, але підпорядкувала її зміст та методику ідеологічній та функціональній стандартизації.

Радянська система, хоча й забезпечила професії вихователя масовий характер та державний статус, водночас створила значний дисбаланс між професійним навантаженням та її соціальним і матеріальним визнанням.

Обсяг освітніх та виховних завдань вихователя в цей період критично зріс. Відбулося розширення функціоналу: вихователь був зобов'язаний не лише доглядати за дітьми та навчати їх згідно з Єдиною програмою, але й виконувати ідеологічну функцію та забезпечувати високий рівень колективної дисципліни. Крім того, на вихователя покладалася повна відповідальність за розвиток дитини відповідно до жорстких державних стандартів фізичного, розумового та морального розвитку.

Проте, незважаючи на критичну важливість цієї роботи для функціонування економіки (через звільнення жіночої робочої сили), професія часто залишалася недооціненою. Це проявлялося в низькому соціальному статусі: оскільки професія була переважно жіночою, вона традиційно зараховувалася до сфери «обслуговування», що історично корелювало з низьким престижем та суспільним визнанням. Як наслідок,

вихователі мали недостатнє матеріальне забезпечення, отримуючи невисоку заробітну плату порівняно з іншими сферами. Таким чином, якість праці підтримувалася не високою оплатою, а переважно ідеологічним ентузіазмом та особистою відданістю фахівців, створюючи приховану вартість масової дошкільної освіти.

Цей історичний парадокс – високі вимоги на тлі низького статусу – став стійкою характеристикою професії та одним із ключових викликів, які успадкувала сучасна система дошкільної освіти.

У рамках еволюції професії вихователя ключовим кроком від уніфікованої радянської моделі до Сучасного стандарту стало утвердження особистісно-орієнтованого підходу. Цей підхід являє собою принципову відмову від авторитарної педагогіки, де дитина розглядалася як об'єкт впливу, а вихователь – як транслятор ідеології та знань [7].

Особистісно-орієнтований підхід відроджує та поглиблює гуманістичні засади, закладені ще Фрідріхом Фребелем, але вже на сучасній науковій основі. Вихователь перестає бути керівником-контролером, трансформуючись у фігуру, яка супроводжує розвиток дитини та сприяє її самореалізації. Ця нова професійна місія розкривається в трьох взаємопов'язаних ролях:

1. Фасилітатор (той, хто сприяє): вихователь створює розвивальне, безпечне та стимулююче середовище, яке полегшує (фасилітує) внутрішню активність, пізнавальний інтерес та ініціативу дитини; він пропонує ресурси і можливості, а не жорсткі інструкції.

2. Тьютор (індивідуальний наставник): ця роль акцентує увагу на унікальності кожної особистості; вихователь фокусується на індивідуальній освітній траєкторії, допомагаючи дитині усвідомити власні сильні сторони, подолати труднощі та розвинути потенціал, забезпечуючи персоналізовану підтримку.

3. Партнер: вихователь встановлює з дитиною суб'єкт-суб'єктні відносини; навчання та гра перетворюються на спільну діяльність, де дорослий виявляє повагу до вибору, думки та емоцій дитини, заохочуючи діалог і співпрацю замість директивного керівництва.

Перехід до особистісно-орієнтованого підходу вимагає від вихователя високого рівня рефлексії, емпатії та професійної гнучкості, ставлячи на перше місце принцип «дорослий, який знаходиться поруч, а не над». Це є основою для формування нового професійного стандарту, націленого на всебічний та гармонійний розвиток особистості дошкільника.

Сучасний Професійний Стандарт вихователя [5] кардинально переосмислює вимоги до фахівця. Якщо історично акцент робився на наявності знань (педагогічна, методична підготовка), то сьогодні основною вимогою є комплекс компетентностей – здатність застосовувати ці знання, уміння та навички для вирішення реальних професійних завдань. Це гарантує, що вихователь може ефективно працювати в умовах постійних соціальних, технологічних та інклюзивних змін. Серед ключових компетентностей, які висуває сучасний стандарт:

– Психологічна компетентність: вона виходить за рамки традиційної вікової психології, а також вимагає від вихователя глибокого розуміння емоційного інтелекту дітей (їхніх і власних), здатності управляти груповою динамікою та ефективно реагувати на кризові ситуації. В умовах сучасних викликів обов'язковими стають стресостійкість самого вихователя та вміння надавати першу психологічну допомогу дітям, що є критично важливим для створення безпечного освітнього середовища.

– Інклюзивна компетентність: інклюзія є фундаментальною вимогою гуманістичної педагогіки. Інклюзивна компетентність передбачає не лише теоретичні знання про нозології (види порушень), а й практичну готовність до розробки індивідуальних освітніх програм, адаптації середовища та ефективної взаємодії з асистентами вихователя та фахівцями ІРЦ. Вихователь має забезпечити рівний доступ до якісної освіти для дітей з особливими освітніми потребами (ООП), сприймаючи різноманіття як цінність, а не перешкоду.

– Цифрова компетентність: цифровізація освіти вимагає від вихователя інтеграції інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в освітній процес. Це передбачає вміння використовувати інтерактивні навчальні платформи, створювати мультимедійні дидактичні матеріали та застосовувати цифрові інструменти для документування прогресу дитини. Цифрова компетентність стає необхідною умовою для підтримки зв'язку з батьками та постійного професійного саморозвитку.

Таким чином, сучасний вихователь – це професіонал-універсал, який поєднує гуманістичні принципи Фребеля з високотехнологічними та соціально-адаптивними компетентностями ХХІ століття.

Еволюція професії вихователя в Україні відбувається під впливом двох потужних чинників: оновлення державної політики у сфері освіти та унікальних соціально-кризових реалій сьогодення.

Базовий компонент дошкільної освіти (БКДО) [5] є ключовим державним документом, який формалізує перехід до компетентісного та особистісно орієнтованого підходів, задаючи орієнтири для професійного стандарту. БКДО чітко визначає державні вимоги до результатів освіти та розвитку дитини дошкільного віку. Він систематизує очікувані досягнення за основними освітніми лініями, вимагаючи від вихователя не просто проведення занять, а формування життєво необхідних компетентностей у

дошкільника. Це вимагає від вихователя не лише знань традиційних методик, а й здатності проектувати освітній процес відповідно до цілей БКДО.

Український контекст висуває перед вихователями екстраординарні вимоги, пов'язані з необхідністю створювати безпечне середовище в умовах військової агресії та супутніх криз. Ця вимога є безпрецедентною і змушує професію вихователя розширити свій функціонал, включивши:

- навички роботи в умовах кризових ситуацій: ефективна організація освітнього процесу в укриттях, управління стресом у дітей та дорослих;

- гнучкість та адаптивність: швидке перемикання між очним, змішаним та дистанційним навчанням, що вимагає від вихователя високої цифрової компетентності та здатності підтримувати емоційний зв'язок з родиною на відстані.

Таким чином, сучасний український вихователь – це фахівець, який поєднує гуманістичну місію «садівника» (за Фребелем) з академічними вимогами БКДО та життєво необхідними якостями стійкості, гнучкості та психологічної компетентності, що є відповіддю на виклики національного масштабу.

Висновки. Отже, професія вихователя пройшла шлях від філантропічної та інтуїтивної діяльності (закладеної в метафорі Ф. Фребеля «вихователь-садівник») через уніфікаційні та ідеологічні вимоги ХХ століття до статусу висококваліфікованої, багатоаспектної та соціально-критичної роботи (сучасний Стандарт).

Якщо Фребель заклав гуманістичну парадигму, зосередившись на саморозвитку дитини, то сучасний фахівець має інтегрувати цю парадигму з низкою критично важливих компетентностей: психологічною, інклюзивною, цифровою. Сьогодні вихователь – це не просто доглядач чи вчитель, а фасилітатор, тьютор та партнер, який працює з емоційним інтелектом, забезпечує інклюзію та здатен функціонувати в умовах кризового безпечного середовища (як того вимагає контекст України).

Незважаючи на радикальні зміни, ключовий принцип Фребеля було збережено: фундаментальною основою професійної місії залишається любов до дитини та створення розвивального середовища, що сприяє її гармонійному зростанню.

Водночас кардинально змінилися методи, обсяг необхідних знань та соціальна відповідальність: методи трансформувалися від директивного навчання до особистісно-орієнтованого підходу; обсяг знань розширився від педагогіки до міждисциплінарних компетентностей (кризова психологія, ІКТ, інклюзія); соціальна відповідальність зросла, включаючи не лише освіту, а й підтримання безпеки та психологічної стійкості дитини в умовах сучасних суспільних викликів.

Таким чином, сучасний професійний стандарт вихователя – це зрілий синтез гуманізму Фребеля та вимог епохи, що робить цю професію однією з найбільш соціально значущих та складних у сфері освіти.

Список використаної літератури

1. Фребель Ф. Die Menschenerziehung. Keilhau / Leipzig : Hofbuchhandlung von J. F. G. Unger, 1826.
2. Костик Л. Б. Основні аспекти педагогічної системи Ф. Фребеля та їх вплив на практику дошкільного виховання. *Фребелівська педагогіка в сучасній освіті: вимоги, тренди, перспективи* : зб. матеріалів Всеукраїнської наук.-практ. конф. (з міжнар. участю) (Івано-Франківськ, 20–21 квітня 2023 р.). С. 28–31. URL: <https://eportfolio.kubg.edu.ua/data/conference/10020/document.pdf> (дата звернення: 24.09.2025).
3. Машкіна Л. А., Мисик О. С. Педагогічна система Фрідріха Фребеля: теоретичний аспект. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2023. № 90. С. 12–16. URL: http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2023/90/90_2023.pdf (дата звернення: 30.09.2025).
4. Прудченко І. Київський Фребелівський педагогічний інститут як центр навчально-виховного, науково-педагогічного комплексу. *Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Київ, 2007. № 8. С. 40–45.
5. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / Міністерство освіти і науки України. Київ, 2021. 38 с. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 07.10.2025).
6. Розовик Д. Створення системи дошкільного виховання в Україні в 1917–1920 рр. *Етнічна історія народів Європи*. Київ, 2001. Вип. 12. С. 77–80. URL: <http://ethnic.history.univ.kiev.ua/data/2001/12/articles/18.pdf> (дата звернення: 27.09.2025).
7. Степанова Т. М. Трансформації змісту передшкільної освіти в історії розвитку вітчизняної дошкільної педагогіки: методологія, теорія, практика (кінець XIX–XX століття) : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01, 13.00.08. Одеса, 2011. 608 с. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/637/1/C%D1%82%D0%B5%D0%BF%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0.dis.pdf> (дата звернення: 20.09.2025).
8. Коляда Л. С. Ідеологічні засади становлення та розвитку системи дошкільної освіти в УРСР (20–30-ті рр. ХХ ст.). *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки*. 2016. № 2. С. 66–70.

THE PRESCHOOL TEACHER'S PROFESSION: FROM FROEBEL TO THE MODERN STANDARD

Rudnytska-Iuriichuk Iryna

Candidate of Pedagogical Sciences, Assistant Professor at the Department of Pedagogy and Psychology of Preschool and Special Education

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

Introduction. The profession of a preschool educator is critically important for the socioeconomic functioning of society and the formation of personality during its most sensitive developmental period. In the context of contemporary social challenges, growing demands for inclusion, digital literacy, and psychological resilience, the educator's role is shifting beyond mere caregiving or didactic instruction. It is being transformed into a multifaceted, socially significant, and highly qualified activity. However, this professional identity has historically been shaped under the influence of fundamentally opposing philosophical and ideological paradigms, which makes its conceptualization and standardization in the 21st century a complex task.

The purpose of the article is to conduct a comprehensive historical and pedagogical analysis of the genesis of the preschool teacher's profession, tracing the key stages of its development: from the humanistic principles of Friedrich Froebel and the institutionalization of teacher training to the transformation of the educator's role under Soviet ideology and the identification of its legacy within the context of modern professional standards.

Methods. The study employed a complex of theoretical and cognitive methods to process the data and achieve the research aim. These include: analysis and generalization of scientific literature, comparison of the obtained data, synthesis of the research findings, and systematization (or generalization) of the studied information.

Results. In accordance with the set objective, a comprehensive historical and pedagogical analysis of the genesis of the educator's profession was conducted. The study revealed that this profession has progressed significantly: from philanthropic and intuitive activity to the status of a highly qualified, multifaceted, and socially critical job.

The analysis of key developmental stages showed that the humanistic principles of Friedrich Fröbel (specifically, the metaphor «educator-gardener» and the focus on the child's self-development) established the fundamental paradigm of the profession. This stage was essential for shaping the ethical component, where love for the child was recognized as the core mission.

The subsequent evolution of the educator's role occurred under the influence of the unification and ideological demands of the 20th century, which led to the institutionalization and standardization of personnel training.

The current professional standard, identified through the analysis, is a mature synthesis of Fröbel's humanism and the demands of the modern era. It was established that the contemporary specialist must integrate this humanistic heritage with a number of critically important competencies: psychological, inclusive, and digital, as well as the ability to operate within a crisis security environment (as required by the context of Ukraine).

The research identified a radical change in the methods of work and social responsibility: methods have been transformed from directive instruction to a learner-centred (personally-oriented) approach. The educator's role has shifted from a mere caretaker or teacher to a facilitator, tutor, and partner who actively works with the child's emotional intelligence; the scope of knowledge has expanded from narrow pedagogy to interdisciplinary competencies (including crisis psychology, ICT, and inclusion); social responsibility has increased, encompassing not only education but also the provision of security and psychological resilience for the child amidst contemporary social challenges.

Thus, despite radical changes, the key Froebel principle – creating a developmental environment that fosters harmonious growth – has been preserved, integrating it into the complex structure of modern professional requirements.

Originality. The article defines its scientific novelty and theoretical significance by conducting a comprehensive historical and pedagogical analysis of the genesis of the educator's profession, achieved through contrasting three key historical epochs (F. Froebel's humanistic paradigm, the USSR's unifying-ideological model, and the modern competency-based standard). This approach allows for a systematic tracing of the evolution of the professional mission.

Furthermore, the work defines a synthetic model of the modern professional standard for educators, demonstrating it to be a mature synthesis of Froebel's humanism («educator-gardener») and the demands of the modern era. The study introduces and identifies key interdisciplinary competencies (psychological, inclusive, and digital) as having critical significance for the contemporary educator, moving beyond traditional methodical knowledge.

Crucially, the article singles out and substantiates unique requirements for the profession within the Ukrainian context, specifically addressing the need to integrate crisis psychology skills, flexibility, and resilience to ensure a safe learning environment amidst current social challenges.

Finally, the research reveals and formalizes the transformation of the educator's professional role, showing

a necessary shift from a program executor to a facilitator, tutor, and partner who implements a personally-oriented approach based on the State Standard for Preschool Education (BKDO).

Conclusion. The profession of a preschool teacher has evolved from philanthropic and intuitive activity (embodied in F. Froebel's metaphor of the «teacher-gardener») through the unifying and ideological demands of the 20th century to the status of a highly qualified, multifaceted, and socially critical profession (the Modern Standard).

If Froebel laid the foundation of the humanistic paradigm, focusing on the child's self-development, then the modern professional must integrate this paradigm with a set of critically important competencies: psychological, inclusive, and digital. Today, the teacher is not merely a caregiver or instructor but a facilitator, tutor, and partner who works with emotional intelligence, ensures inclusion, and is capable of functioning in conditions of a crisis and security-sensitive environment (as required by the Ukrainian context).

Despite radical changes, Froebel's key principle has been preserved: the fundamental basis of the professional mission remains love for the child and the creation of a developmental environment that promotes harmonious growth.

Thus, the modern professional standard of the preschool teacher represents a mature synthesis of Froebel's humanism and the demands of the present era, making this profession one of the most socially significant and complex within the field of education.

Keywords: teacher-gardener, genesis of the profession, Froebel's Gifts (Spielgaben), Kindergarten, professionalization, Soviet preschool education, Friedrich Froebel.

References

1. Fröbel, F. (1826). *Die Menschenerziehung* [The education of man]. Keilhau/Leipzig: Hofbuchhandlung von J. F. G. Unger. [in German].
2. Kostyk, L. (2023). Osnovni aspekty pedahohichnoi systemy F. Frebelia ta ikh vplyv na praktyku doshkilnoho vykhovannia [The main aspects of F. Froebel's pedagogical system and their influence on the practice of preschool education]. In *Frebelivska pedahohika v suchasni osviti: vymohy, trendy, perspektvy* (pp. 28-31). Ivano-Frankivsk. Retrieved from <https://eportfolio.kubg.edu.ua/data/conference/10020/document.pdf> [in Ukrainian].
3. Mashkina, L., & Mysyk, O. (2023). Pedahohichna systema Fridrikha Frebelia: teoretychnyi aspekt [Friedrich Froebel's pedagogical system: A theoretical aspect]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zagalnoosvitnii shkolakh*, (90), 12-16. Retrieved from http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2023/90/90_2023.pdf [in Ukrainian].
4. Prudchenko, I. (2007). Kyiivskyi Frebelivskyi pedahohichnyi instytut iak tsentr navchalno-vykhovnoho, naukovo-pedahohichnoho kompleksu [Kyiv Froebel Pedagogical Institute as a center of educational, scientific and pedagogical complex]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriya 5. Pedahohichni nauky: realii ta perspektvy*, (8), 40-45. [in Ukrainian].
5. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2021). Bazovyi komponent doshkilnoi osvity [Basic component of preschool education] (nova redaktsiia 2021 roku). Retrieved from https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoi%20osvity.pdf [in Ukrainian].
6. Rozovyk, D. (2001). Stvorennia systemy doshkilnoho vykhovannia v Ukraini v 1917-1920 rr. [Creation of the system of preschool education in Ukraine in 1917-1920]. *Etnichna istoriia narodiv Evropy*, (12), 77-80. Retrieved from <http://ethnic.history.univ.kiev.ua/data/2001/12/articles/18.pdf> [in Ukrainian].
7. Stepanova, T. (2011). *Transformatsii zmistu peredshkilnoi osvity v istorii rozvytku vitchyznianoï doshkilnoi pedahohiky: metodolohiia, teoriia, praktyka (kinets XIX–XX stolittia)* [Transformations of the content of preschool education in the history of the development of domestic preschool pedagogy: Methodology, theory, practice (late 19th-20th century)] [Doctoral dissertation, Odeskyi Natsionalnyi Universytet imeni I. Mechnykova]. Retrieved from <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/637/1/C%D1%82%D0%B5%D0%BF%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0.dis.pdf> [in Ukrainian].
8. Koliada, L. (2016). Ideolohichni zasady stanovlennia ta rozvytku systemy doshkilnoi osvity v URSR (20–30-ti rr. XX st.) [Ideological principles of the formation and development of the system of preschool education in the Ukrainian SSR (1920s–1930s)]. *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. Sukhomlynskoho. Seriya: Pedahohichni nauky*, (2), 66-70. [in Ukrainian].

Авторське право ©2025 автори, всі права захищено. Автори погоджуються, що ця стаття залишається у відкритому доступі на умовах Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

Отримано редакцією 10.10.2025 р.
Прийнято редакцією 10.11.2025 р.
Опубліковано 30.12.2025 р.